

ZPRÁVA O VÝZKUMNÉ ČINNOSTI NÁRODNÍHO ÚSTAVU LIDOVÉ KULTURY ZA ROK 2019

Výzkumná činnost v roce 2019 vycházela zejména z dlouhodobé koncepce rozvoje výzkumné organizace na léta 2019–2023 schválené zřizovatelem rozhodnutím MK č. j. MK 7462382018 OVV ze dne 10. 12. 2018 o poskytnutí institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na léta 2019-2023 na základě „Dlouhodobé koncepce rozvoje výzkumné organizace Národního ústavu lidové kultury na léta 2019-2023“ ve smyslu ustanovení § 4 odst. 2, písm. a), bod 1. zákona č. 130/2002 Sb. Oblast „*Etnologie – Výzkum vybraných jevů kulturního dědictví v oblasti tradiční lidové kultury České republiky*“ obor č. 50404 byla v r. 2019 zachována. Cílem nové koncepce je rozvíjet základní a aplikovaný výzkum vybraných jevů kulturního dědictví v oblasti tradiční lidové kultury a přispět k jeho poznání, dokumentaci, ochraně a prezentaci široké veřejnosti. Ve výzkumných tématech jsou rovnoměrně zastoupeny oblasti hmotného (lidový oděv, hliněné stavitelství, hudební nástroje) i nehmotného kulturního dědictví (lidová hudba, zpěv a tanec, způsoby odívání, lingvistika). Konkrétní témata jsou volena s ohledem na potřeby a zadání výzkumné organizace, která jsou vhodně propojována s profesním směřováním vedoucích výzkumných týmů a svým zaměřením rovněž korespondují se strategickými dokumenty ČR - Státní kulturní politikou na léta 2015-2020 a Konceptí výzkumu MK 2016-2022.

V roce 2019 se NÚLK podílel nad rámec již realizovaného projektu Výzkum Národní a kulturní identity (NAKI II.) - *Lidové písně a tance českých zemí – digitální systém pro zpřístupnění a záchranu*, DG18P02OVV053 a projektu GA ČR č. 18-27465S *Městský a venkovský oděv střední Evropy v raném novověku, na základě studia cechovních knih krejčovských střihů* na vypracování dvou výzkumných záměrů v rámci projektu NAKI II. a TAČR, program Éta. V programu NAKI II. se jednalo o společný projekt v rámci konsorcia NÚLK a VUT, Fakulta architektury, který nese název *Unikátní hliněné stavby a technologie používající kusové stavivo a způsoby jejich záchrany*. V rámci TAČR, program Éta se jednalo o projekt *Využití map stabilního katastru v ochranářské a památkářské praxi*. Projekt byl zpracován ve spolupráci s partnery - Etnologický ústav AVČR, v. v. i., Botanický ústav AVČR, v. v. i., Mendelova univerzita, Ostravská univerzita, ČSOP SALAMANDR, ZO ČSOP Bílé Karpaty, Arnika – Centrum pro podporu občanů.

1. DLOUHODOBÝ KONCEPČNÍ ROZVOJ VÝZKUMNÉ ORGANIZACE

V souladu s Rozhodnutím MK č. j. MK 7462382018 OVV ze dne 10. 12. 2018 o poskytnutí institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace (dále DKRVO) na léta 2019-2023 na základě „Dlouhodobé koncepce rozvoje výzkumné organizace Národního ústavu lidové kultury na léta 2019-2023“, byly naplňovány jednotlivé dílčí cíle.

Výzkumnými cíli v období 2019 – 20 23 jsou aktivity:

- A) Výzkum tradičních postupů lidového odívání v českých zemích od konce 19. století do 2. poloviny 20. století na základě rozboru sbírkových kompletů, ikonografických pramenů s využitím řízených rozhovorů s respondenty.
- B) Výzkum a experimentální rekonstrukce dětských dechových hudebních nástrojů v českých zemích v průběhu 19. a 20. století a postupů jejich stavby na základě rozboru sbírkových předmětů z fondů českých muzeí s využitím zkušeností získaných při experimentální rekonstrukci těchto nástrojů.
- C) Výzkum lidového oděvu od konce 19. století do 2. poloviny 20. století a textilních materiálů užívaných při jeho výrobě na základě rozboru sbírkových předmětů z fondů NÚLK a jejich konfrontace s materiály z výrobních center ve střední Evropě.
- D) Výzkum a experimentální ověření stavebních technologií tradičních hliněných staveb ve střední Evropě od druhé poloviny 18. století do konce první poloviny 20. století jako prostředku k zachování památek tohoto typu architektury a zároveň zhodnocení jeho edukačního potenciálu.

První rok Dlouhodobé koncepce rozvoje výzkumné organizace se obsahově podařilo téměř naplnit, odsunutí dvou výsledků do dalšího období nastalo z objektivních důvodů. Na řešení cílů získal NÚLK pro rok 2019 institucionální podporu ve výši 2 334 000 Kč. V čerpání plánovaných institucionálních prostředků došlo k drobným změnám. Jednalo se o přesun částky 80 000 Kč z účtu 511 Opravy a udržování na účet 518 Ostatní služby. Částka byla plánována na restaurování textilních sbírkových předmětů z dílčího cíle C. Vzhledem k vytíženosti restaurátorských dílen, však nebylo možné do konce roku 2019 tyto práce zrealizovat. Částka byla převedena na služby dílčího cíle A. na uhrazení práce profesionálního filmářského týmu pro realizaci dokumentace tradičních postupů lidového odívání. Původně byl plánovaný jeden natáčecí den pro filmovou dokumentaci přípravy vybraných krojových součástí k oblékání (spodní sukně, rukávce), navýšení rozpočtu umožnilo zachytit další součásti (košile, šátek). V dílčím cíli „D“ došlo k drobným přesunům u ostatních osobních nákladů z důvodu zvýšeného rozsahu

zpracovávaných podkladů pro analýzy a z důvodu technologické přípravy materiálu, která si vyžádala větší pracovní zapojení v kratším časovém úseku.

Dílčí cíl A: Výzkum tradičních postupů lidového odívání v českých zemích od konce 19. století do 2. poloviny 20. století na základě rozboru sbírkových kompletů, ikonografických pramenů s využitím řízených rozhovorů s respondenty v terénu

Řešitelé: Petra Hrbáčová, Romana Krejčová, Markéta Lukešová

Víceletá aktivita Výzkum tradičních postupů lidového odívání v českých zemích od konce 19. století do 2. poloviny 20. století na základě rozboru sbírkových kompletů, ikonografických pramenů s využitím řízených rozhovorů s respondenty si klade za cíl odborný popis, rozbor a zhodnocení postupů lidového odívání. Přitom je kladen důraz na zachycení vývoje a případné transformace různých druhů lidového oděvu a oděvních celků v konkrétních regionech v časovém horizontu od konce 19. století do 2. poloviny 20. století. Podstatné je sledovat nejen proměnu jednotlivých oděvních součástí, jejich střihů a materiálů, ze kterých jsou vyrobeny, ale také proměnu jejich způsobů úpravy, oblékání, vzájemného kombinování a funkce. V roce 2019 byla ustanovena redakční rada projektu, která se skládá z odborníků v oboru etnologie se zaměřením na lidový oděv, reprezentující různé oblasti Moravy a Čech. Cílem redakční rady je stanovení zásad pro výzkum a dokumentaci tak, aby jednotlivé části projektu zaměřené na vybrané regiony měly i při přes různá lokální specifika a odlišnosti jednotný koncept. Dále redakční rada konzultuje a hodnotí dílčí výstupy projektu, zejména filmovou dokumentaci. Terénní výzkum zaměřený na úpravu oděvních součástí ženského a mužského tradičního oděvu proběhl v obci Vacenovice. Cílem výzkumu bylo zjištění tradičních technologických postupů při praní, škrobení a žehlení a to včetně receptur na výrobu škrobu. Dále pak způsoby oblékání lidového oděvu, oděvní varianty jihokyjevského kroje a jeho proměny v 2. polovině 20. stol. (zavádění nových materiálů, kombinace jednotlivých součástí, délka sukní, způsoby úpravy atd.). Výsledkem výzkumu byl scénář, který sloužil jako podklad pro realizaci filmového dokumentu, zachycujícího toto téma. Videodokumentace probíhala ve dnech 12. a 13. 8. 2019 ve Vracově. Zachycen byl postup přípravy bramborového a pšeničného škrobu, škrobení spodních sukní v obou typech škrobu, žehlení spodních sukní, zástěry k ženskému kroji a mužské košile. Dále byl zaznamenán postup při specifické úpravě naškrobených spodních sukní, tzv. kulmování. S demonstrátorkou byl natočen zvukový záznam, obsahující komentář k předváděné činnosti. Celá akce byla zdokumentována fotograficky a snímky byly uloženy v archivu NÚLK.

Pro rok 2019 byl stanoven kontrolovatelný cíl: sestavit odbornou bibliografii etnologických příspěvků s tematikou lidového oděvu na Kyjovsku a Valašsku. Tematická bibliografie lidového oděvu na Kyjovsku a Valašsku je sestavena z publikací, zabývajících se problematikou lidového oděvu, jeho úpravou a údržbou, oděvními doplňky a obuví. Okrajově jsou v ní zahrnuty i příspěvky,

zaměřené na textilní výrobu. Do bibliografie jsou zařazeny především odborné publikace a studie, ale také populárně naučné články, vlastivědná literatura, zprávy a edičně zpracovaný ikonografický materiál. Výchozím materiálem pro zpracování bibliografie byly především výběrové bibliografie Národopis na Moravě a ve Slezsku, Bibliografie okresu Vsetín a Bibliografie okresu Hodonín a katalogy odborných knihoven.

Dílčí cíl B: Výzkum a experimentální rekonstrukce dětských dechových hudebních nástrojů v českých zemích v průběhu 19. a 20. století a postupů jejich stavby na základě rozboru sbírkových předmětů z fondů českých muzeí s využitím zkušeností získaných při experimentální rekonstrukci těchto nástrojů

Řešitel: Jiří Höhn

Řešení dílčího cíle nebylo v roce 2019 plánováno, výzkum bude zahájen až v roce 2020.

Dílčí cíl C: Výzkum lidového oděvu od konce 19. století do 2. poloviny 20. století a textilních materiálů užívaných při jeho výrobě na základě rozboru sbírkových předmětů z fondů NÚLK a jejich konfrontace s materiály z výrobních center ve střední Evropě.

Řešitelé: Lucie Svobodová (Baňarová), Martina Antošová

V roce 2019 byl cíl zaměřen na zpřístupnění vybraných skupin z fondu lidového oděvu, konkrétně ženských sukní. Jedná se o etnologické posouzení oděvních součástek, doplnění fotodokumentace, zásah konzervátorů a restaurátorů, popis sbírkových předmětů, zápis získaných informací do karty sbírkového předmětu v prostředí Bach Systems a umístění údajů na web virtuální badatelný. Cílem je zpřístupnění sbírkového fondu Národního ústavu lidové kultury a vytvoření ucelené informační báze, v níž budou publikovány poznatky získané identifikací předmětu a srovnávacím výzkumem. Výzkumná aktivita zahrnuje identifikaci sbírkových předmětů na základě Systematiky třídění oděvních součástek, zpracování získaných informací do karty sbírkového předmětu v prostředí Bach Systems, fotodokumentaci vybraných sbírkových předmětů ze sbírkového fondu a zavedení fotodokumentace do karty sbírkového předmětu. Následujícím krokem je definice polí karty sbírkového předmětu, které budou sdíleny v prostředí webové aplikace Virtuální badatelna sbírkových fondů NÚLK a export dat. Jedná se o modelový příklad způsobu šíření poznatků získaných dlouhodobým výzkumem široké veřejnosti prostřednictvím internetového prostředí.

Dílčím cílem je provést i základní výzkum ve vybraných skupinách sbírkových předmětů podsbírky Oděv, provést etnologickou charakteristiku, popis a fotodokumentaci předmětů z jednotlivých fondů a dále zmapovat

jednotlivá výrobní centra tištěných textilií ve střední Evropě. Na základě dochovaných sbírkových předmětů a dostupné literatury je cílem zdokumentovat postupy výroby, produkci a obchodní strategii dílen a firem zabývajících se výrobou látek, které se uplatnily v tradičním lidovém oděvu v Čechách a na Moravě. V letech 2019 a 2020 je výzkum v rámci aktivity zaměřen rovněž na výrobu tištěných tureckých šátků a barvení tureckou červení jako fenoménu 19. století ovlivňujícího podobu českého a moravského lidového oděvu. V průběhu roku 2019 se uskutečnily služební cesty do oblastí s bohatou historií textilní výroby a dochovanými sbírkovými předměty vázícími se k danému tématu (Švýcarsko, kanton Glarus – Textilmuseum a Textilbibliothek v St. Gallen, Museum des Landes Glarus v Näfels, Wirtschaftsarchiv ve Schwanden; Rakousko – Volkskundemuseum a Museum für angewandte Kunst ve Vídni; severní Čechy – Státní okresní archiv a Severočeské muzeum v Liberci, Státní okresní archiv a Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, Městské muzeum ve Dvoře Králové). V rámci cest byla zdokumentována historie dílen, jejich produkce, technické postupy výroby a technologické vybavení. Dále historické a plošné rozšíření jednotlivých typů šátků a jejich tisků. Řešitelka oproti původnímu plánu (Švýcarsko, Glarus; Německo, Krefeld) pozměnila část své služební cesty. Důvodem byla absence adekvátních pramenů ke zkoumanému tématu v Textilmuseum v Krefeld. Náhradní cíle cesty byly zvoleny na doporučení odborných pracovníků již navštívených muzeí, na základě obsahu i množství sbírkových předmětů a archiválií k danému tématu ve zvolených institucích. S řešitelkou a ředitelkou musea v Näfels byl pro švýcarský tisk o projektu a celém tématu bádání uskutečněn rozhovor viz

<https://reader.somedia.ch/epaper/pdf/blaettern.php?publication=gami&date=2019-11-13>

Pro rok 2019 byl stanoven kontrolovatelný cíl: Etnologicky charakterizovat a fotograficky zdokumentovat sbírkové předměty z podsbírky Oděv: fond ženské sukně (cca 310 ks). Celkově bylo podle plánu vytvořeno 2 000 dokumentačních fotografií sbírkových předmětů NÚLK. Na webu virtuální badatelny bylo zveřejněno 310 ks sbírkových předmětů z fondu Oděv, podsbírka sukně, přístupných na adrese <http://badatelna.nulk.cz/>.

Baňarová/Svobodová, L.: Odborný článek na téma výroba tištěných textilií ve střední Evropě v rámci dílčího cíle „C“ byl na základě doporučení interní oponentury rozšířen, doplněn a bude uplatněn až v roce 2020.

Dílčí cíl D: Výzkum a experimentální ověření stavebních technologií tradičních hliněných staveb ve střední Evropě od druhé poloviny 18. století do konce první poloviny 20. století jako prostředku k zachování památek tohoto typu architektury a zároveň zhodnocení jeho edukačního potenciálu

Řešitelé: Martin Novotný, Dalibor Všianský

V roce 2019 byla první etapa výzkumu věnována problematice hliněných podlah u tradičních staveb. V MVJVM bylo experimentálně zbudováno a kompletně zdokumentováno 20 m² hliněné podlahy. V rámci aplikovaného výzkumu a experimentálních prací bylo postupně ověřováno 10 vzorků hliněných podlah, které se lišily jednak poměrem základních příměsí, jednak vlhkostí, při které byly aplikovány. Výsledkem je sestavení podrobného návodu na kompletní konstrukci hliněné podlahy, včetně přípravy základního materiálu, postupů aplikace i pravidelné údržby. Experimentálně zbudovaná hliněná podlaha byla srovnána se třemi objekty in situ, které měly zachovány původní hliněné podlahy. Všechny podlahy byly podrobeny zkouškám posouzení fyzikálně-mechanických vlastností. Výsledkem bylo vytvoření certifikované metodiky *Konstrukce hliněné podlahy*. Metodika podává pracovní návod na výrobu a provedení hliněné podlahy (mazaniny) u staveb venkovské provenience, jejichž kopie jsou budovány v muzeích v přírodě. Pracovní postup je určen pro aplikaci dvouvrstvé hliněné podlahy opatřené finální pochůznou vrstvou, která je předmětem pravidelné údržby. Zároveň se jedná o vytvoření pracovního návodu na výrobu a aplikaci této finální vrstvy. Jedná se o výrobu a aplikaci podlahy na rostlý terén v přízemní části stavby. Modifikovaný postup lze uplatnit i v půdním prostoru. Metodika je určena zejména pro potřeby Národního ústavu lidové kultury, při budování kopií historických staveb, údržby a opravy stávajících objektů v Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy. Dále může být využita i dalšími muzei v přírodě, která mají za cíl uchování kulturního dědictví. Certifikovaná metodika byla vydána pod č. CM – 19 – 021 dne 28. 11. 2019 certifikačním orgánem Výzkumný ústav pozemních staveb – Certifikační společnost, s. r. o. Kromě konstrukce hliněné podlahy byly v MVJVM experimentálně zbudovány tři varianty hliněného mlátu, tedy pracovní plochy stodoly. U těchto vzorků byly rovněž prováděny fyzikálně-mechanické analýzy. Jedná se tedy o první část certifikace metodiky (Konstrukce hliněného mlátu), jež je plánována jako uplatněný výsledek na rok 2020.

Aktivita se rovněž zaměřuje na analýzu pigmentů interiérových a exteriérových omítek lidových staveb. Terénní a analytická část je zacílena především na úvalové oblasti Moravy, na oblast s výskytem tzv. panonského typu domu. V některých oblastech s nedostatkem vápna se k lícení obytných staveb používaly místní druhy hlín (spraše, dále pravděpodobně kaolinický jíl, který byl používán v lidové i sakrální architektuře západních Čech aj.). Vzhledem k nedostatku tohoto materiálu v oblasti jihovýchodní Moravy („bílé hlíny“) je velmi zajímavé jeho použití v oblasti Luhačovického Zálesí. Přínosem bude identifikace zdroje na základě srovnání fyzikálně-chemických vlastností těchto omítek s vlastnostmi jílu odebranými v terénu. Rovněž pigmenty omítek jsou v této oblasti výjimečné (např. v obci Zlámanec), a to především barevnou pestrostí. Jedná se především o odstíny modré, červené, žluté a zelené. Terénním odběrům předcházely rešerše odborné literatury a archivních pramenů týkajících se historické těžby nerudných surovin v dané oblasti. V rámci aktivity

byl proveden terénní výzkum hliněných staveb a jejich dokumentace, analýza pigmentů interiérových a exteriérových omítek lidových staveb a rešerše pramenů a literatury k dané problematice. V roce 2019 byl proveden výzkum pigmentů lidových staveb v oblasti Luhačovického Zálesí.

V průběhu roku 2019 byla realizována zahraniční studijní výzkumná cesta do Íránu určená k plnění plánované výzkumné aktivity (Technická univerzita Vídeň - Stavební konstrukce a vývoj, Pracovní skupina pro trvale udržitelné stavitelství). Cílem cesty byl výzkum, dokumentace hliněných staveb a účast na mezinárodním symposiu a workshopech řešících tradiční konstrukční postupy v souvislosti s revitalizací tohoto typu architektury. Na univerzitě v městě Jazd se konala odborná exkurze a dokumentace tradičních hliněných staveb, mezinárodní workshop věnovaný problematice výroby stavebních prvků z nepálené hlíny, prezentace výstupů výzkumu v oblasti revitalizace památek tradiční hliněné architektury, účast na druhém ročníku symposia věnovaného hliněnému stavitelství (The Second Symposium of Adobe Sculpture). Druhá odborná a praktická část exkurze probíhala v lokalitě Esfahak a jednalo se o dokumentaci tradičních staveb a mezinárodní workshop věnovaný hliněnému stavitelství a revitalizaci tohoto typu architektury (Výzkumné centrum hliněných staveb Esfahak). V rámci badatelské činnosti se dále uskutečnila služební cesta do Vídně, do tamní Rakouské národní knihovny, kde byla studována literatura k hliněnému stavitelství. V rámci projektu DKRVO bylo realizováno několik tuzemských cest zaměřených na výzkum a dokumentaci hliněných staveb. Jednalo se o studium ve Státním okresním archivu v Olomouci a Moravské zemské knihovně a o terénní výzkum (Vlčnov, Velká nad Veličkou, Hrubá Vrbka, Hlinsko, Týn nad Bečvou) věnovaný dokumentaci hliněných staveb. Mimo plánovaný rámec se v rámci výzkumné činnosti uskutečnila služební cesta do Rožnova p. R., kde byly experimentálně ověřovány hliněné podlahy.

Dne 12. června 2019 pořádal NÚLK workshop Použití hlíny v tradičním hliněném stavitelství, kterého se zúčastnilo 11 studentů VUT Brno, Fakulty stavební (uzavřena smlouva o spolupráci). Účastníci workshopu si mohli prakticky vyzkoušet pracovní úkony, které se váží k tradičnímu hliněnému stavitelství. Jednalo se o přípravu hliněné hmoty používané k výrobě hliněných podlah a omítek a o jejich údržbu. Součástí workshopu byla veřejná prezentace autora, která účastníky seznámila s původními specifickými výsledky aplikovaného výzkumu. Zároveň se jednalo o teoretický úvod do dané problematiky.

Pro rok 2019 byl stanoven kontrolovatelný cíl: Experimentálně zbudovat a kompletně zdokumentovat 20 m² hliněné podlahy. Sestavit podrobný návod na výrobu hliněné podlahy. V Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy bylo experimentálně zbudováno a kompletně zdokumentováno 20 m² hliněné podlahy.

Novotný, M.: Odborný článek na téma tradiční hliněná architektura v Íránu a způsoby její revitalizace v rámci dílčího cíle „D“ byl vzhledem k tematickému

zaměření a na základě dohody s redaktorem časopisu Český lid přesunutý na rok 2020.

Výsledky DKRVO v roce 2019

NmetC - Novotný, M.: *Konstrukce hliněné podlahy*

http://www.nulk.cz/wp-content/uploads/2019/12/NULK-01-19_metodika.pdf

Nmap - Šimša, M.: *Účesy, čepce, vínky a pleny v Čechách.*

Výsledek se váže k výzkumnému cíli „Tradiční postupy lidového odívání“ v rámci DKRVO r. 2018 (Rozhodnutí MK č.j. 73586/2018 OVV), výsledek byl schválen č. j. MK 70161/2019 OVV dne 22. 10. 2019.

http://lidovyodev.cz/odevy2/?mapa=zenske_ucesy_cechy

D - Novotný M., Všianský, D.: *Regional variations of traditional folk houses plaster pigments in South East and Central Moravia, Czech Republic.*

17th International Conference Silicate Binders, ICBM 2018; Brno; Czech Republic; 6 December 2018 through 6 December 2018, Solid State Phenomena, 296 SSP, 2019, s. 85-90. (název česky: Regionální rozdíly v pigmentech omítek tradičních lidových staveb na jihovýchodní a střední Moravě).

Výsledek byl vytvořen v souladu s Rozhodnutím MK č.j. 73586/2018 OVV v rámci podpory DKRVO pro rok 2018, sborník byl vydán v elektronické podobě v roce 2019. Barevnosti lidových staveb, jejím proměnám v čase a druhům používaných pigmentů dosud nebyla v zájmové oblasti věnována dostatečná pozornost. Článek je výsledkem mezioborového studia etnologie a geologie. Je založen na komparaci dostupného materiálu etnografické provenience, jehož základem je zevrubný rozbor publikovaného písemného materiálu a rozsáhlá rešerše literatury řešící barevnost tradičních staveb. Nezbytnou součástí byl terénní výzkum zaměřený na odběr vzorků použitých omítek. Článek prezentuje výsledky studia dvaceti čtyř interiérových a exteriérových barevných omítek odebraných ze šesti objektů na lokalitách dvou moravských etnografických oblastí. Základními metodami materiálových analýz byly optická polarizační mikroskopie, prášková rtg-difraktometrie a Ramanova spektroskopie. Výsledky ukazují, že všechny studované modré omítky jsou barveny ultramarínem, tmavě červené odstíny železitými pigmenty průmyslového původu (tzv. železité odprašky) a žluté okrem. Sytě zelená barva vznikla vlivem aplikace syntetického pigmentu organického původu, zatímco světlejší zelené odstíny byly vytvořeny tzv. zemí zelenou, přírodním glaukonitickým jílem, respektive zelenou hlinkou. Na základě analyzovaného souboru vzorků nebyly zjištěny kvalitativní rozdíly ve složení pigmentů lidových staveb jihovýchodní a střední Moravy. Pro vyvození obecného závěru by však bylo nutné prostudovat výrazně větší množství materiálu. V obou oblastech byly používány nejen vápenné, ale i sádrové omítky nebo omítky

tvorené kombinací těchto materiálů v různých poměrech.
<https://www.scientific.net/SSP.296.85>

2. VÝZKUM V HLAVNÍ ČINNOSTI

Medailony pamětníků tradiční lidové kultury na Slovácku

Cílem úkolu Lucie Svobodové je výzkum a dokumentace každodenního života obyvatelstva na Slovácku v druhé třetině 20. století. Výzkum probíhá prostřednictvím rozhovorů, které jsou vedeny na základě připravených témat a otázek zaměřených jak na běžné součásti každodenního života (strava, bydlení, odívání), tak i významné historické události a procesy (druhá světová válka, kolektivizace) ovlivňující život venkovského obyvatelstva. Rozhovory jsou natáčeny jako videodokument se zachycením podoby respondenta, dialektu a způsobu jeho komunikace. V roce 2019 proběhl výzkum u dvou respondentů z lokalit Velká nad Veličkou a Javorník.

Česko-anglický slovník pojmů specifických pro českou etnologii

V průběhu roku proběhla příprava a částečný převod dosud realizovaných výstupů z dlouhodobého projektu Česko-anglický slovník pojmů specifických pro českou etnologii, který externě řeší Eva Kuminková, pod technickou správou NÚLK. Cílem projektu je vytvořit ucelený soubor hesel k nemateriální kultuře. V roce 2019 nebyly zpracovány další tematické okruhy.

Masopustní občůzky na jižní Moravě

Dvouletý výzkumný úkol obnovených masopustních občůzek na jižní Moravě, který zpracovával Martin Sítek, byl v roce 2019 dokončen. Cílem výzkumu bylo zmapovat některé obnovené masopustní občůzky s důrazem na úlohu organizátorů v dané lokalitě a jejich motivaci vedoucí k uspořádání občůzky včetně motivace ostatních participantů. Součástí terénního výzkumu jsou popisy současné podoby vybraných masopustních občůzek doplněné fotografickými materiály. Výsledky výzkumného úkolu byly sumarizovány a zpracovány ve studii, která bude zveřejněna v časopise Národopisná revue v roce 2020.

Vliv Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na jeho existenci, podobu regionálních stylů a teritoriální rozšíření

Víceletý projekt řešitelky Jarmily Teturové je zaměřený na výzkum vlivu pódiového způsobu prezentace verbuňku v rámci Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na jeho současnou přirozenou existenci, podobu regionálních stylů a teritoriální rozšíření. V roce 2019 byl terénní výzkum dokončen v etnografickém subregionu Kyjovsko a pokračoval v subregionu Hanácké Slovácko. Vznikl soupis regionálních folklorních souborů prezentujících verbuňky a došlo k vytipování tanečníků různých věkových

kategorií, kteří se tanci věnují během běžných tanečních příležitostí. Na výzkumu se podílel člen Sboru lektorů a znalců Miroslav Vymazal. Ve spolupráci s Petrem Mahdalem byl pořízen videozáznam výpovědi významné lokální osobnosti a pamětníka vývoje verbuňku na Kyjovsku.

Vývoj a úloha folklorního hnutí v současnosti

První etapa víceletého výzkumu folklorního hnutí se orientuje na organizaci folklorních festivalů na Slovácku, primárně na Mezinárodní folklorní festival Strážnice (Strážnické slavnosti) a Slovácký rok v Kyjově. V první fázi výzkumu byla pozornost zaměřena na studium odborné literatury a festivalových sborníků. Dále byly pořízeny rozhovory se dvěma pamětníky a významnými osobnostmi Jiřím Petřem st. a Václavem Horákem. Řešitelkou projektu je Markéta Lukešová.

Pozice dětí ve výročních obyčejích 20. a 21. století

Cílem víceletého výzkumného úkolu Magdaleny Maňákové je mapování problematiky pozice dětí ve výročních obyčejích ve 20. a 21. století. Výzkum je postaven na otázce, zda se spolu se změnami společnosti proměnila také pozice dětí ve výročních obyčejích. V roce 2019 byla vymezena oblast výzkumu, vyhotoven soupis a rozbor videozáznamů dětských vystoupení, proběhly přípravné práce pro výzkum dětského folkloru a výročních obyčejů, bylo zachyceno stavění máje v Louce, mikulášské obchůzky ve Velké nad Veličkou, Louce a Lipově, obchůzky lucek v Hrubé Vrbce aj. Proběhly rozhovory s významnými pamětníky (učitelkami a bývalými vedoucími dětských folklorních kroužků).

Elektronická databáze a aplikace lidových tanců

Projekt Jarmily Teturové a Vítězslava Jaroše elektronická databáze a aplikace lidových tanců byl v roce 2019 dokončen. Kompletní desetidílná videoencyklopedie Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska je umístěna na portál lidovakultura.cz a zpřístupněna veřejnosti.

Krajina pro inspiraci

NÚLK se zapojil do mezinárodního projektu *Krajina pro inspiraci*, na který poskytlo finanční prostředky Sdružení pro ochranu přírody *Machaon International*. Projekt si klade za cíl vytvořit mezinárodní síť oblastí inspirace, tj. místa s uměleckým prostředím v atraktivních, přírodních a autentických evropských krajinách a vytvářet podmínky pro pohyb umělců a odborníků ve venkovských oblastech. Projekt byl zahájen v roce 2017 a ukončen v červnu roku 2019.

3. VÝZKUM A VÝVOJ - NAKI II.

Lidové písně a tance českých zemí – digitální systém pro zpřístupnění a záchranu

Řešitel příjemce a garant projektu: Jiří Höhn

V letech 2018 – 2022 se NÚLK podílí společně s Etnologickým ústavem AV ČR jako spoluřešitel na naplňování cílů projektu DG18P02OVV053 *Lidové písně a tance českých zemí – digitální systém pro zpřístupnění a záchranu*. Hlavním cílem projektu je vytvoření efektivního nástroje pro zveřejnění písňového a tanečního folkloru jako důležité součásti kulturního dědictví a národní kulturní identity. Jeho smyslem je zpřístupnit veřejnosti materiál, jehož potenciál zůstává do značné míry nevyužitý, protože většina terénních záznamů (rukopisných či zvukových) nebyla nikdy zveřejněna nebo je přístup k nim z různých důvodů problematický. Cílem projektu je umožnit co nejširšímu okruhu zájemců získat podrobné a přitom srozumitelnou formou podané informace o lidové písni, hudbě a tanci českých zemí, a zároveň přispět k jejich záchraně prostřednictvím aplikace postavené na nejmodernějších poznatcích ze sféry záchranu a uchování datových nosičů.

Ve druhém roce realizace projektu práce pokračovaly na další etapě postupné digitalizace tištěných písňových sbírek pro potřeby mapových aplikací a vytvoření databáze písňového repertoáru. V roce 2019 bylo digitalizováno 105 písňových sbírek. U zpracovaných sbírek byly vytvořeny skeny v rozlišení 300 dpi (soubor tif) na knižním skeneru. Metadata k jednotlivým písním jsou zpracována do excelové tabulky, která umožňuje budoucí převod do digitální databáze. Zároveň došlo i k přepisu textů písní, což již nyní umožňuje vyhledávání v textových incipitech. Účelem digitalizace vybraných českých a moravských písňových sbírek je potřeba vytvořit reprezentativní vzorek písní pro realizaci připravované digitální databáze. Souběžně probíhala realizace 6. etapy vytvoření specializovaných map. Webová mapová aplikace byla v roce 2019 dokončena, v průběhu roku došlo k posunutí termínu dokončení díla až na konec listopadu 2019, proto bude výstup uplatněn až v následném hodnotícím období. Pořízené záznamy jsou uloženy v úložišti NÚLK a archivovány v digitální páskové knihovně. Souběžně probíhá také nastavování jednotlivých standardů pro vlastní digitalizaci a jejich zpracování pro potřeby metodiky správy sbírek písňového repertoáru.

4. PROJEKT GA ČR

Městský a venkovský oděv střední Evropy v raném novověku, na základě studia cechovních knih krejčovských stříhů

Řešitelé: Martin Šimša a Josef Svoboda.

V roce 2019 pokračovala realizace výzkumného projektu č. 18-27465S Městský a venkovský oděv střední Evropy v raném novověku, na základě studia cechovních knih krejčovských stříhů z podpory financované Grantovou agenturou ČR. Řešitelem a garantem projektu je Martin Šimša a spoluřešitelem Josef Svoboda. Realizace projektu je plánována na období 2018–2020 v celkové částce 2 140 000 Kč. Cílem projektu je komplexní výzkum středoevropského oděvu v raném novověku, zaměřeného na výzkum výrobních center – cechovních krejčovských dílen. Výstupem bude veřejně přístupná databáze pramenů, odborné studie a monografie s anglickou verzí v elektronické podobě. V průběhu roku 2019 bylo v rámci výzkumu podniknuto celkem 28 návštěv v archivech ve středních, severních a východních Čechách. Celkem bylo prozkoumáno 110 fondů krejčovských cechů. Formou mikrosondy byly dále prozkoumány fondy zahraničních muzeí, v nichž se nacházejí knihy stříhů. Především to bylo Uměleckoprůmyslové muzeum /Iparművészeti Múzeum/, Budapešť (Maďarsko) a dále Muzeum umění a historie římské Flóris /Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum/, Győr (Maďarsko). Výzkum zdokumentoval několik desítek cechovních artikulů a také několik knih krejčovských stříhů z Broumova (1636), České Lípy (1795), slovenského Sabinova (1642 a 1720), Košic (1717), Trnavy (1636 a 1708) a maďarského Györu (počátek 18. století a 1744). Zmíněné krejčovské knihy stříhů jsou důležitým pramenem k poznání oděvních tradic Slovenska a Maďarska, v nichž se mísí západoevropská móda a místní oděvní tradice, fixované v Uherském národním oděvu. Výzkum cechovních artikulů, jejichž počet dosahuje v současné době více jak sto kusů, byl zaměřen na ověření hypotézy o vlivu krejčovských cechů na formování oděvu venkovských obyvatel. Získaná zjištění byla zpracována do rozsáhlé srovnávací studie, publikované v zahraničním odborném časopise kategorie WoS. Většina finančních prostředků byla použita na uhrazení digitalizace sbírkových předmětů z Uměleckoprůmyslového muzea v Budapešti a na pořízení především starší i současné zahraniční odborné literatury určené ke srovnávacímu studiu oděvních typů slohového oděvu a jejich recepce v městském a venkovském prostředí.

Na řešení projektu se podílí Josef Svoboda, který provádí výzkum v tuzemských archivech, kde se zaměřuje na průzkum a dokumentaci archiválií ve fondech krejčovských cechů, policejních zatykačů a soudních výslechů. Získané poznatky využil k přípravě studie, která pojednává o okolnostech založení krejčovského cechu v městečku Šlapanice u Brna jako modelovém

případu emancipace venkovských krejčích na počátku 19. století. Studie byla publikována v etnologickém časopise *Český lid*. V rámci doktorandských přednášek pro bakalářský stupeň studia oboru České dějiny na FF UP připravil a v rámci semináře Dějiny středověku realizoval přednáškový cyklus věnovaný krejčovským cechům.

V roce 2019 pokračovala navázaná spolupráce se zástupci *The Historical School of Dress* v Londýně prof. Jenny Tiramani a dr. Luca Castigliolo, a to formou konzultací stříhových řešení konkrétních oděvů z prostoru střední Evropy. Další spolupráce byla navázána s Historickým ústavem Slovenské akademie věd (Lenka Pajer), který připravuje cyklus odborných seminářů věnovaných oděvní kultuře středověku a raného novověku. Semináře by v průběhu několika let měly pokrýt všechna slohová období a popsat dobový způsob odívání.